ئابدۇللا سۇلايمان

خوتەندە سانايىنەفىسەنىڭ قۇرۇلۇشى ۋە تەرەققىياتى

خوتەندە سانايىنەفىسەنىڭ قۇرۇلۇشى «12 - ئاپرېل سىياسىي ئۆزگىرىشى» دىن كېيىنكى شىنجاڭنىڭ سىياسىي، ئىجتىمائىي ۋەزىيىتى بىلەن زىچ مۇناسىۋەتلىك. بۇ يەردە شۇنى ئالاھىدە قەيت قىلىپ ئۆتىمىزكى، 1933 - يىللىرى ئۈرۈمچى ۋە ھەر قايسى ۋىلايەت، ناھىيىلەردە ھەر مىللەت ئۇيۇشمىلىرى ئارقىمۇئارقا قۇرۇلغان بولسىمۇ، خوتەندە 1938 - يىلى 3 - ئايدا ئاندىن بۇ خىل ئۇيۇشمىلارنىڭ قۇرۇلۇشى يەرلىك مىلىتارىست ما جۇڭيىڭ ۋە ما خوسەننىڭ خوتەندە قۇرغان بۆلۈنمە ھاكىمىيىتى بۇ زور ئېقىمنى بەش يىل توسۇپ تۇرغانىدى. 1931 - يىلى قوزغالغان قۇمۇل دېھقانلار قوزغىلىڭىغا «ياردەم بېرىش» نامى بىلەن شىنجاڭغا چىققان ما جۇڭيىڭ زور سىياسىي مۇددىئاسىنى چىقىش قىلىپ، شەرقىي شىنجاڭ ۋە ئۈرۈمچى ئەتراپلىرىدا ئايلىنىپ ئۇرۇش قىلغاندىن كېيىن، 1934 - يىلى 4 - ئايدا شىڭ شىسەي تەرىپىدىن مەغلۇپ قىلىندى. جەنۇبىي شىنجاڭدا بۆلۈنمە ھاكىمىيەت قۇرۇشنى پىلانلىغان بۇ بالاخور 1934 - يىلى قەشقەر يېڭىشەھەرنى ئىگىلىدى. سابىق سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ قەشقەردە تۇرۇشلۇق كونسۇلىنىڭ كېلىشتۇرۇشى بىلەن، ئۇنىڭ 36 - دىۋىزىيىسى مارالبېشى، قاغىلىق ۋە خوتەن ۋىلايىتىنىڭ ھەر قايسى ناھىيىلىرى بىلەن چەرچەننىڭ ئۇلارنىڭ باشقۇرۇشىدا بولىدىغانلىقى بەلگىلەندى. 1934 - يىلى 6- ئاينىڭ 13 - كۈنى قاراقاشقا كەلگەن ما جۇڭيىڭ ۋە ماخوسەن قىسمى 1937 - يىلى 10 - ئاينىڭ 10 - كۈنىگىچە خوتەن خەلقىنىڭ شىللىسىگە مىنىپ، 40 نەچچە خىلدىن ئارتۇق باج - سېلىق، ئالۋان- ياساق بىلەن بىگۇناھ خەلقنى زار - زار قاقشاتتى. دوتەيلىكتىن ئونبېشىلىققىچە ماخوسەن تەرىپىدىن قويۇلغان بۇ بۆلۈنمە ھاكىمىيەتنىڭ ھەر دەرىجىلىك قورچاق ئەمەلدارلىرى خەلق ئىچىدىكى

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

ئىلغار پىكىرلىك كىشىلەرگە زىيانكەشلىك قىلدى. ئۈرۈمچى ۋە باشقا ۋىلايەتلەردىكى يېڭى مەدەنىيەت ھەرىكىتىنىڭ خەۋەرلىرىنى قاتتىق قامال قىلدى. قاراڭغۇ تاغ ۋە تەۋەككۇل قاتارلىق جايلاردا 1935 ـ، 1936 ـ يىللىرى ما خۇسەننىڭ زۇلۇمى ۋە باج ـ سېلىقىغا قارشى كۆرەشلەر مەيدانغا كەلگەن بولسىمۇ، دەھشەتلىك تۈردە باستۇرۇلۇپ، تالاي كىشىلەر ئۆلتۈرۈلدى. 1937 ـ يىلى 10 ـ ئۆكتەبىردە ئۆلكە ئارمىيىسى خوتەنگە كەلگەندىلا ئاندىن شىڭ شىسەي ھاكىمىيىتى خوتەندە تىكلىنىپ، ئۇيۇشمىلارنىڭ قۇرۇلۇشىغا ئىمكانىيەت تۇغۇلدى.

خوتەن ۋىلايەتلىك «ئۇيغۇر مەدەنىي ئاقارتىش ئۇيۇشمىسى» قارىمىقىدىكى بۇ سانايىنەفىسە ئەينى چاغدىكى فېئودال خۇراپاتلىق، نادانلىق، قاششاقلىق، نامراتلىق ئىلكىدە تۇرۇۋاتقان خوتەن رايونىغا نىسبەتەن چوڭ ئىش ھېسابلىناتتى. ئۇنىڭ قۇرۇلۇشى ناخشا ـ ئۇسسۇلغا ئامراق، غەم ـ قايغۇلىرىنى، كۈلكە ـ شادلىقلىرىنى، ئارزۇ ـ ئارمانلىرىنى ناخشا ـ ئۇسسۇل ئارقىلىق ئىپادىلەپ كېلىۋاتقان خەلقنىڭ مەنىۋى ھاياتىغا يېڭى جانلىنىش ئېلىپ كەلدى.

«چايخانا مەكتەپ» (1 ـ باشلانغۇچ مەكتەپ) خوتەن سانايىنەفىسەنىڭ ئورنى بولۇپ، تۇنجى تۈركۈمدە تۆت مۇزىكانت ئۇيۇشما تەرىپىدىن مەخسۇس بەلگىلىنىپ، مائاشى ئورنىغا بۇغداي بېرىلىپ، كەسپىي خىزمەتلەر قانات يايدۇرۇلدى. سانايىنەفىسەنىڭ دەسلەپكى مۇدىرى ئوبۇلقاسىم ئابىت ئۇيۇشمىنىڭ بىۋاسىتە ئىقتىسادى بىلەن مەمتىمىن توختى، قاھارجان، ئابابەكرى تۇرسۇن، مەھەممەت رەجەپ قاتارلىق ئىلغار پىكىرلىك ياشلارنى جەلپ قىلىپ، بىر تەرەپتىن، بازار ـ رەستىلەردە نۇتۇق سۆزلەپ، كەڭ خەلق ئاممىسىنى ئىئانە توپلاشقا سەپەرۋەر قىلسا؛ يەنە بىر تەرەپتىن، ئارتىس قوبۇل قىلىش، مۇزىكا ئاھاڭلىرى ۋە ئۇسسۇل تەييارلاش، تېكىست يېزىش، سەھنە كىيىملىرىنى تېپىش قاتارلىق ئىشلارنى ئالدىراش، قىزغىن ۋە خالىسلىق بىلەن ئىشلىدى.

خوتەن ۋىلايەتلىك ئۇيغۇر مەدەنىي ئاقارتىش ئۇيۇشمىسىنىڭ رەئىسى ھوشۇرنىياز مۇپتى ئاخۇنۇم، مۇئاۋىن رەئىسى ياقۇپجان، ئەۋقاپ (مالىيە) مۇدىرى ئەمەت ھاجى قاتارلىق تەرەققىيپەرۋەر، خەلقپەرۋەر زاتلارنىڭ كۆرسەتمىسى ۋە بىۋاسىتە ياردىمى بىلەن بۇ سانايىنەفىسە تۇنجى قېتىم ئۇيۇشما ئورۇنلاشقان سارايىنىڭ ھويلىسىدا ئويۇن كۆرسەتتى.

خوتەن سانايىنەفىسە تەركىبىدە، تالىپ ئاخۇن، ئابدۇرېھىم

لىتىپ (ئىسكىرىپكىچى)، ئابلىز (چاڭچى)، ئوبۇل (نەيچى)، نادىرخان (داپچى) قاتارلىق مۇزىكانتلار؛ جورنىۋاي، ئابلىز ھاجى، زىيائىدىن، ئابدۇرۇپ، روزى قارى، ماخمۇتجان قاتارلىق ناخشىچى، ئۇسسۇلچى ۋە رەسساملار ئىشلىدى. ئۇنىڭدىن باشقا، 1938 - يىلى 7 - ئايلاردا، زىياۋۇدۇن، ھاجى خانىم، ھوشۇر ئەيسا، نۇسرەت، ئابدۇقادىر روزى، ئابلىز ماخمۇتجان، تۇرسۇن توختى، دىمىن ئاخۇن، ئىمىن ئاخۇن، ئوبۇل ئاخۇن، ئابدۇقادىر خوجا قاتارلىق سەنئەتكارلار سانايىنەفىسگە ئىشتىراك قىلىنىپ، كەسپىي ۋە كۆلەم جەھەتتە دەسلەپكى ئاساس يارىتىلدى.

خوتەندە بۇ سانايىنەفىسەنىڭ قۇرۇلۇشى ۋە دەسلەپكى ئويۇننى قويۇشقا قەدەر بولغان قىسقا جەرياندا ئىلغار پىكىرلىك خەلقپەرۋەر زات، يېڭىچە مەكتەپ مائارىپى ئۈچۈن تۆھپە كۆرسەتكەن پېداگوگ، ماھىر سەنئەتچى ھاجى خانىممۇ ئالاھىدە رول ئوينىدى. ئاياللارنىڭ ئىجتىمائىي پائالىيەتلەرگە قاتنىشىشى «ئىمانسىزلىق» دەپ قاتتىق ئەيىپلىنىدىغان ئاشۇ يىللاردا ئوتتۇرا شەرق ۋە مەركىزىي ئاسىيا دۆلەتلىرىدە ئوقۇپ، يۇقىرى مەلۇماتى بىلەن ئادالەت ۋە ھەققانىيەتنى ياقىلاپ، ئۆز يۇرتى ۋە خەلقى ئۈچۈن ھارماي - تالماي تەشۋىقاتچىلىق قىلىۋاتقان بۇ ئايالنىڭ سانايىنەفىسە ئۈچۈن كۆرسەتكەن زور تىرىشچانلىقلىرى ھەرگىزمۇ ئادەتتىكى خىزمەت ئەمەس ئىدى.

خوتەن سانايىنەفىسەنىڭ شەھەر ئىچىدىكى ئويۇن قويۇش ئورنى «سىبىسىق كۆل» (ھازىرقى خوتەن شەھەر ئىلچى يېزىلىق خەلق ھۆكۈمىتى دەرۋازىسىنىڭ ئۇدۇلىغا توغرا كېلىدۇ) بېشىدىكى «جورنىۋاي چايخانىسى»، يەنى بورا كەپە بولۇپ، كەپە ئىچىگە سەھنە تەييارلىنىپ، گازۋاي چىراغ ئېسىلىپ، نومۇرلار كۆرسىتىلەتتى. دەسلەپكى مەزگىللەردە ئايال ئارتىسلارنى سەھنىگە ئېلىپ چىقىشقا مۇمكىن بولمىغانلىقتىن، شۇنداقلا ئاياللار ئىچىدىن ئارتىس بولۇشنى خالايدىغانلار ئاساسەن بولمىغانلىقتىن، ئەر ئارتىسلاردىن ئەمەت ئۆمەر، يۇسۇپ نىياز، زىيائىدىن قاتارلىقلار ئاياللارنىڭ رولىنى ئېلىپ چىقاتتى. ئۇلارنىڭ ئايالچە نەپىس كىيىم - كېچەكلىرى، لاتاپەتلىك ئۇسسۇللىرى، ناز - كەرەشمىلىرى، زىل ۋە خۇشخۇي ئاۋازلىرى تاماشىبىنلاردا زور قىزىقىش ۋە قايىللىق ھېسسىياتىنى پەيدا قىلغانىدى.

1938 - يىلى «ئايخان» (ئۆزبېكىستاندا يېزىلىپ ئوينالغان) ئوپېراسى تۇنجى بولۇپ بۇ سانايىنەفىسە تەرىپىدىن ئوينالدى. ئايال باش پېرسوناژ رولىنى ئېلىپ چىققان زىيائىدىن تاماشىبىنلار

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

تەرىپىدىن ئالاھىدە ئالقىشلاندى. شۇ يىلى يەنە بۇ ئۆمەك مەمتىمىن توختى، ئابابەكرى تۇرسۇننى ئۇرۇمچىگە ئەۋەتىپ، ئۇرۇمچى دارىلمۇئەللىمىن مەكتىپىدىن كۆچۈرۈپ ئەكەلگەن «مونەكۋاي» ناملىق كومېدىيىنى سەھنىلەشتۈرۈپ، نويابىر ئايلىرىدا تاماشىبىنلار بىلەن يۈز كۆرۈشتۈردى. ناخشا - مۇزىكىنى ئاساس قىلغان بۇ كومېدىيىدە نەشىكەشلەر ئۆتكۈر ھەجۋىي قىلىنغان بولۇپ، كۆرگۈچىلەر تەرىپىدىن قىزغىن ئالقىشلانغاچقا، قاراقاش، لوپ ناھىيىلىرىدىمۇ ئوينالدى.

1939 - يىلى بۇ سانايىنەفىسىگە تۇرسۇن قادىر، ئابلىمىت روزى، ئەيسا ياسىن، ھەدىيەخان، ھاۋا ساقى، ھاۋاخان، تۇنىساخان، مۇنەۋۋەرخان، سانىخان (خۇيزۇ)، ئالىمخان، ئەمبەرنىسا قاتارلىقلار قوشۇلدى. ئالاھىدە تىلغا ئېلىشقا تېگىشلىك بىر ئىش شۇكى، شۇ يىلى خوتەن شەھىرىنىڭ مەركىزىدىكى گۈلباغدا ئۇيغۇر مەدەنىي ئاقارتىش ئۇيۇشمىسىنىڭ مەبلىغى ۋە بىۋاسىتە ئىشلىشى بىلەن زامانىۋى پاسونلۇق 1 مىڭ 200 كىشىلىك «خەلق كۇلۇبى» سېلىنىپ (كېيىنرەك ‹قىزىل يۇلتۇز› كۇلۇبى دەپ ئاتالغان بۇ تىياتىرخانا 1973 - يىلى كۆيۈپ كەتتى)، ئويۇن تەييارلاش، ئويۇن قويۇش ۋە باشقا تەشۋىقات پائالىيەتلىرىنى ئېلىپ بېرىش ئۈچۈن دەسلەپكى قەدەمدە ياخشى شارائىت ھازىرلاندى.

1940 - يىلى خوتەندە تۇنجى قېتىملىق مۇزىكا ئۆگىنىش كۇرسى ئۇيغۇر ئۇيۇشمىسىنىڭ كونكرېت تەشكىللىشى بىلەن ئوقۇش باشلىدى. ئون نەپەر ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىنغان بۇ ئۈچ ئايلىق كۇرسقا تاشكەنتلىك ھاجى مۇھەممەت ئوقۇتقۇچىلىققا تەكلىپ قىلىنىپ ئىسكىرىپكا، نەي، چاڭ، تەمبۇر، داپ قاتارلىقلارنى ئۆگىنىش ئاساس قىلىندى.

ئويۇن تەييارلاش، ئويۇن كۆرسىتىش جەھەتلەردىكى كەسپىي خادىم، ئورۇن قاتارلىق زۆرۈر تەييارلىقلار پەيدىنپەي تولۇقلانغان ۋە ياخشىلانغانلىقتىن، بۇ سانايىنەفىسە 1941 - يىلىدىن باشلاپ ناخشا-ئۇسسۇل، ئېتوت ۋە مۇقام مۇزىكىلىرىنى كۆرسىتىشتىن، دراما-ئوپېرالارنى سەھنىلەشتۈرۈپ ئويناشقا تەرەققىي قىلدى. بۇ يىللاردا، «چىمەنگۈل» (1941 - يىلى)، «قانلىق داغ» (1942 - يىلى)، «رابىئە - سەئىدىن» (1943 - يىلى)، «غېرىپ - سەنەم» (1943- يىلى)، «لەيلى - مەجنۇن (1944 - يىلى)، «پەرھات - شېرىن» (1945 - يىلى)، «تاھىر - زۆھرە» (1945 - يىلى)، «ھارۋا باسقان» (1945 - يىلى)، «ئارشىن مال ئالان»، «ئوينىغاننىڭ

دەردى شۇ» ، «سامساق ئاكالڭ قاينايدۇ» ، «ئۆگەي ئانا» (1946 - يىللىرى) قاتارلىق دراما - ئوپېرالار سەھنىلەشتۈرۈلۈپ، كەڭ تاماشىبىنلار بىلەن يۈز كۆرۈشتى. بۇ سەھنە ئەسەرلىرى «خەلق كۈلۈبى» ، «چايخانا مەكتەپ» قورۇسى، قاراقاش ۋە لوپ ناھىيىلىرىدە بەزىلىرى بىر قانچە ئون مەيدان، بەزىلىرى ئۈچ - تۆت مەيدان كۆرسىتىلىپ، كەڭ خەلق ئاممىسىنىڭ مەنىۋى تۇرمۇشىنى بېيىتىپ، ئۇلارنىڭ كۆڭلىنى ئويغىنىۋاتقان ئېڭىغا كۈچلۈك تەسىر كۆرسەتتى.

شۇنى كۆرسىتىپ ئۆتۈش لازىمكى، خوتەن سانايىنەفىسىنىڭ ناخشا - ئۇسسۇللۇق كونسېرت نومۇرلىرى، ئارقىمۇئارقا سەھنىلەشتۈرۈپ ئوينىغان دراما - ئوپېرالىرى ھەر ساھە، ھەر قايسى كەسىپلەر، سەنئەتخۇمار كىشىلەرنىڭ ئالاھىدە دىققىتىنى تارتىپ، خوتەندە دراما ئويناش قىزغىنلىقىنى پەيدا قىلدى. شۇ سەۋەبتىن، 1943 - يىلى خوتەن قورچاق جىگساجۇي ئۆز ئالدىغا «سەنئەت گۇرۇپپىسى» تەشكىللەپ، ئەيىۋنىڭ باشلامچىلىقىدا رېژىسسورلار، مۇزىكانتلار، ئارتىست ۋە ئارتىستكىلار ئىشتىن سىرتقى ۋاقىتلىرىدا جەم بولۇپ، ئۆز ئالدىغا «غېرىپ - سەنەم» ۋە «لەيلى - مەجنۇن» ئوپېراسىنى تەييارلاپ، ئامما بىلەن يۈز كۆرۈشتۈردى. بۇ «سەنئەت گۇرۇپپىسى» ئەزالىرىنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك بۆلۈم ئەزالىرى، كەسپىي دوختۇر، تەرجىمان قاتارلىق مەمۇرىي ۋە كەسپىي خادىملار بولۇپ، غۇلجا، ئۈرۈمچى، كۇچار، قەشقەر قاتارلىق جايلاردىن كېلىپ خوتەندە خىزمەت قىلىۋاتقان بۇ كىشىلەر كەسىپكە پىششىقلىقى، كىشىلىك مۇناسىۋەتتىكى قىزغىنلىقى بىلەن ھۆرمەتكە ئېرىشىپلا قالماستىن، سەنئەت ماھارىتى جەھەتتىمۇ يۇقىرى بولغاچقا، ئۇلار ئوينىغان يۇقىرىقى دراما - ئوپېرالارنىڭ ئىجتىمائىي ئۈنۈمىمۇ كۆرۈنەرلىك بولغانىدى.

خوتەن سانايىنەفىسىنىڭ ئون نەچچە يىللىق تەرەققىيات مۇساپىسىدە مەشھۇر كومېدىيىلىك ئارتىس، شۆھرەتلىك خەلق قىزىقچىسى مەرھۇم ئەمەت ئۆمەرنىڭ رولى ئالاھىدە زور بولدى. 1939 - يىلى 9 - ئايدا ئۈرۈمچى دارىلمۇئەللىمىن مەكتىپىنى پۈتتۈرۈپ، ھۆكۈمەت قارىمىقىدىكى خوتەن باشلانغۇچ مەكتەپكە ئوقۇتقۇچى بولۇپ كەلگەن ئەمەت ئۆمەر ئۆزىنىڭ تۇغما سەنئەت تالانتى، ئوچۇق - يورۇقلۇقى، يۇمۇرىستىك تىلى ۋە ئۇسسۇل ماھارىتى بىلەن ئۆمەكتە چاپسانلا كۆزگە كۆرۈنۈپ، كەڭ تاماشىبىنلارنىڭ ئالقىشىغا ئېرىشتى. ئۇ 1943 - يىلىدىن 1947 -

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

يىلىغىچە بۇ سانايىنەفىسىنىڭ باشلىقى بولۇپ ئىشلەش داۋامىدا لەپەر ئورۇنلاپ، كومېدىيە ۋە دراما - ئوپېرالاردا ئاساسلىق رول ئېلىپ، قىزغىنلىقى، زېرەكلىكى بىلەن كەسپىي خىزمەتلەرنى ئۇنۇملۈك قانات يايدۇردى. ئۆتكۈر ھەجۋىي، يۇمۇرىستىك تىل بىلەن خۇراپاتلىقنى، نادانلىقنى، ئەكسىيەتچى كۈچلەرنىڭ زوراۋانلىقىنى پاش قىلىپ ۋە قامچىلاپ، خەلقنىڭ دەردىگە دەرمان بولدى. بىر قانچە يىل ئىچىدە ئۇ ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ «پەرھات - شىرىن» ئوپېراسىدا پادىشاھ رولىنى؛ «شائىخەي كېچىسى» دراممىسىدا ياپون ئوفىتسېرىنىڭ رولىنى؛ «قانلىق داغ» دراممىسىدا لوزۇڭ رولىنى؛ «غېرىپ - سەنەم» ئوپېراسىدا جۇنەيدىل باغدادى رولىنى مۇۋەپپەقىيەتلىك ئېلىپ چىقىپ، كەڭ تاماشىبىنلارنىڭ قەلبىدىكى ئوبرازغا ئايلاندى.

خوتەندە سانايىنەفىسىنىڭ قۇرۇلۇشى ۋە تەرەققىيات مۇساپىسىدە خەلقنىڭ قىزغىن قوللىشى، ياردەم بېرىشى ئىنتايىن مۇھىم ئورۇن تۇتىدۇ. ئۇيۇن تەييارلاشتىن سەھنە ياساشقىچە؛ خوتەندىن يېزا - كەنتلەرگە بېرىپ ئويۇن كۆرسىتىشتىن، قايىنام - تاشقىنلىق ئاممىۋى يىغىلىشلاردا ئويۇن قويۇشقىچە ئۇلار ئارتىسلارغا ئىلتىپات كۆرسىتىپلا قالماي، ئات - ئۇلاغ، كىيىم، سۇ مېيى، ئۆمەك ئەزالىرىنىڭ تامىقى قاتارلىقلاردا خالىسلىقنى ئىپادىلەپ، ئۆزلىرىنىڭ سەنئەت سۆيەر كۆڭلىنى ھەمىشە ئىزھار قىلىپ كەلدى، بۇ ھەقتە تەسىرلىك ۋەقەلەر كۆپ.

خوتەندە سانايىنەفىسەنىڭ قۇرۇلۇشى ۋە تەرەققىيات مۇساپىسىدە 1937 - يىلى 11 - ئايدا خوتەنگە كەلگەن 9 نەپەر كومپارتىيە ئەزاسىنىڭ ياردىمى، رولى توغرىسىدىكى خاتىرىلەر ئەھمىيەتكە ئىگە. مارۇي (ماجاۋسۇڭ)، گوجىنۇەن (گوشيەننەن)، تەن گۇيباۋ (تەن چىڭدىڭ) قاتارلىق بۇ كىشىلەر خوتەننىڭ سانائەت، مالىيە - سودا، مەدەنىيەت - مائارىپ ۋە ساقلىقنى ساقلاش خىزمەتلىرىدە، «ياپون جاھانگىرلىكىگە قارشى تۇرۇپ، ۋەتەننى قۇتقۇزۇش» تەشۋىقات - تەرغىبات ئىشلىرىدا ئۆزلىرىنىڭ تېگىشلىك رولىنى جارى قىلدۇرۇپلا قالماستىن، سانايىنەفىسكە مالىيە ياردىمى، ئويۇن مەزمۇنى ۋە بەدىئىيلىكى جەھەتلەردىكى ياردەملىرىنى كۆرسەتتى. ياپونغا قارشى تۇرۇش ۋەزىيىتى ۋە پارتىيىنىڭ ئومۇمىي ئەھۋالىنى ئۆمەك ئەزالىرىغا يەتكۈزۈپ، ئۇلارنىڭ سىياسىي ئاڭ - سەۋىيىسىنىڭ ئۆسۈشىگە تۈرتكە بولدى.

شۇنى ئالاھىدە كۆرسىتىش لازىمكى، خوتەن سانايىنەفىسە نوقۇل

ئويۇن قويۇشنى ئاساس قىلىدىغان كەسپىي ئۆمەك بولۇپلا قالماستىن، يىڭىچە مەكتەپ مائارىپىنى، مەدەنىيەت - ئاقارتىشنىڭ ئەھمىيىتىنى، ياپون باسقۇنچىلىرىغا، گومىنداڭ ئەكسىيەتچىلىرىگە قارشى ئېلىپ بارغان ئىنقىلابىي كۆرەش خەۋەرلىرىنى، سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ غەلىبىسىنى، ئۈچ ۋىلايەت ئىنقىلابىي كۆرىشىنىڭ تەرەققىيات ئەھۋالىنى خوتەن خەلقىگە تەشۋىق قىلىدىغان تەرغىبات قوشۇنى ئىدى. مەسىلەن، 1938 - يىلى 11 - ئاينىڭ 27 - كۈنى خوتەندە «ياپون باسقۇنچىلىرىغا قارشى ئارقا سەپ ياردەم جەمئىيىتى» قۇرۇلغاندىن كېيىن، بۇ سانايىنەفىسە ئەزالىرىنىڭ بىر قىسمىدىن تەشكىللەنگەن تەشۋىقات ئەترىتى بىر قانچە ئاي كوچا - بازارلاردا تەشۋىق قىلىش، نۇتۇق سۆزلەش ئارقىلىق كەڭ خەلق ئاممىسىنى ئىئانە توپلاشقا سەپەرۋەر قىلدى. ستاتىستىكىغا ئاساسلانغاندا، بىر يىل ئىچىدە 5 مىليون 770 مىڭ 80 سەر قەشقەر تەڭگىسى، 18 سەر سەككىز مىسقال ئاق تەڭگە، 15 سەر ئىككى مىسقال كېپەك ئالتۇن قاتارلىق خالىس مال - دۇنيا توپلىنىپ، مۇناسىۋەتلىك ئورۇنلارغا ئەۋەتىپ بېرىلگەنىدى.

خوتەن سانايىنەفىسە 1937 - يىلى 10 - ئاينىڭ 20 - كۈنىدىن 1942 - يىلى 10 - ئايغىچە بولغان جاللات شېڭ شىسەي هۆكۈمرانلىقىدىكى خوتەن رايونىنىڭ، 1942 - يىلى 10 - ئايدىن 1949 - يىلى 10 - ئايغىچە بولغان گومىنداڭ هۆكۈمرانلىقىدىكى خوتەن رايونىنىڭ قاباھەتلىك يىللىرىدا كەڭ خەلق ئاممىسىنىڭ ئازاب-ئوقۇبەتلىرىنى، دەرد - ئەلەملىرىنى، غەزەپ - نەپرىتىنى، يالقۇنلۇق ئىنقىلابىي كۆرەشلىرىنى، ئارزۇ - ئارمانلىرىنى كۈيلەپ، «تاڭ خورىزى» بولۇپ، هۆرلۈك تاڭلىرىنى قىچقىرىپ، ئۆزلىرىنىڭ تارىخىي مەسئۇلىيىتى ۋە بۇرچىنى شەرەپ بىلەن ئادا قىلىپ، خوتەندىكى ھەر مىللەت خەلقى بىلەن بىرلىكتە جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ دۇنياغا كەلگەنلىكىنى تەنتەنە بىلەن كۈتۈۋالدى.

2002 - يىلى نويابىر

(بۇ ماقالە ئەسلىدە «قاشتېشى دىيارىدىكى سەنئەت ئۈچقىنى» سەرلەۋھىلىك ئۈچ قىسىملىق بولۇپ، «شىنجاڭ سەنئىتى» ژۇرنىلىنىڭ 2002 - يىللىق 5 - سانىدا قىسقارتىلىپ ئېلان قىلىنغان. تارىخىي ماتېرىياللىق قىممىتى نەزەردە تۇتۇلۇپ، بۇ كىتابقا بىرىنچى قىسمىلا تاللاپ ئېلىندى).